

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра всевітньої історії

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації,
проф. Гаврилюк С. В. *С.В.Г.*

Протокол № 6

від «15» березня 2017 р.

№6.15032017302

**ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В
СЕРЕДНІ ВІКИ ТА НОВИЙ ЧАС**

РОБОЧА ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни
підготовки «Бакалавра»
галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальність 032 «Історія та археологія»
освітня програма «Історія, європеїстика, археологія»

Луцьк – 2017

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи в середні віки та новий час» для студентів галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 032 «Історія та археологія», освітньої програми «Історія, європеїстика, археологія»

« », 2017 р. – с.

Розробник: Бортнікова Алла Василівна, доцент, кандидат історичних наук, доцент

Рецензенти: Пхиденко Ігор Станіславович, доцент, кандидат історичних наук, доцент

Романчук Галина Дмитрівна, завідувач науково-дослідної лабораторії Соціологічних досліджень та розвитку освіти Волинського інституту післядипломної освіти

**Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри
всесвітньої історії**

протокол № 9 від 29.02. 2017 р.

Завідувач кафедри: _____ (Крамар Ю. В.)

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією історичного факультету

протокол № 4 від 2.03. 2017 р.

Голова науково-методичної комісії факультету _____ (Карецька О. М.)

**Робоча програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою університету**

протокол № ____ від ____ . ____ . 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Характеристика навчальної дисципліни подається згідно з навчальним планом спеціальності і представляється у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна /заочна форма навчання
Кількість кредитів 5 кредитів = 150 год.)	03 «Гуманітарні науки» 032 «Історія та археологія»	нормативна
Модулів 2	«Історія, європеїстика, археологія»	Рік підготовки 2016/2017
Змістових модулів 2		Семестр 4
ІНДЗ: є		Лекції 38 год.
Загальна кількість годин 150		Практичні (семінари) 22 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання):	Магістр	Лабораторні год.
аудиторних 60		Самостійна робота 72 год.
консультації 10		Консультації 10 год.
самостійної роботи 72		Форма контролю: <i>екзамен</i>

Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи середніх віків та нового часу» є формування у студентів ґрунтовного комплексу знань і цілісного уявлення про розвиток історичного процесу в Центральній і Південно-Східній Європі в середні віки та новий час на основі різнобічного аналізу його політичних, економічних, соціальних та етнокультурних складових.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія суспільно-політичних вчень» є:

- сформуванню знання майбутніх спеціалістів-істориків про місце і роль народів Центральної і Південно-Східної Європи у цивілізаційному розвитку європейського континенту;
- визначити головні чинники формування державності у південних і західних слов'ян, основні напрями, віхи і результати попередніх досліджень проблеми;
- виявити особливі риси суспільно-політичних, релігійно-етнічних, соціально-економічних та культурних відносин від найдавнішого часу до кінця XVIII століття;
- виробити власну позицію по відношенню до дискусійних проблем історії Центральної і Південно-Східної Європи в середні віки та ранній новий час.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

загальну історіографію курсу; основну хронологію історії Центральної і Південно-Східної Європи; загальні тенденції та особливості економічного та суспільно-політичного розвитку регіону; історичні зміни загалом і окремих народів та країн зокрема; взаємини та взаємовпливи народів і держав з Україною і українцями; основні механізми трансформації соціальної структури регіону; понятійно-термінологічний апарат конкретної проблеми; основні тенденції і вимоги до спеціаліста в інформаційному суспільстві і використання їх у професійній діяльності.

вміти :

застосовувати на практиці методологію і методи історичного дослідження; опрацьовувати історичні джерела та наукову літературу; аналізувати та узагальнювати конкретно-історичний матеріал, давати оцінку історичним подіям, явищам, постатям; використовувати конкретно-історичний та аналітичний матеріал для історичних реконструкцій; користуватися історичною термінологією; працювати з історичною картою; застосовувати набуті знання, вміння та навички у практичній науковій та педагогічній роботі; планувати і виконувати наукові дослідження з дисципліни, оформляти і оприлюднювати їх на конференціях та у наукових виданнях.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. В с т у п. Місце курсу історії Центральної та Південно-Східної Європи в системі історичної освіти. Предмет і завдання курсу. Європа та її регіони. Центрально-Східна Європа як регіон. Особливості історичної еволюції Центрально-Східної Європи від найдавніших часів до сьогодення. Періодизація курсу. Джерельна база. Основні традиції вивчення історії південних і західних слов'ян. Сучасна історична славістика. Завдання курсу.

Тема 2. Стародавні слов'яни. Проблеми слов'янського етногенезу

Характеристика історичних джерел з історії слов'ян. Походження слов'ян. Формування слов'янських племен. Основні наукові теорії і сучасні наукові уявлення про стародавніх слов'ян. Територія розселення слов'ян. Проблеми формування ранньофеодальної державності у слов'ян. Господарство, спосіб життя і суспільний лад ранніх слов'ян в VI – VIII ст.

Тема 3. Утворення болгарської держави і народності (VII–XI ст.)

Слов'яни і Візантійська імперія в VI–VII ст. Колонізація слов'ян на Балканах та її значення в історії Візантійської імперії. Слов'яни і Візантійська імперія в VI-VII ст. Слов'яни і протоболгари. Виникнення Болгарської держави, її розквіт у IX-X ст. Хан Крум (803-814) – значний діяч I Болгарського царства. Реформи Крума-Омуртага. Початок державного будівництва. Внутрішня і зовнішня політика болгарських ханів. Болгарія за часів князя Бориса I. Церковне будівництво. Боротьба за автокефалію болгарської православної церкви. Історія Болгарії часів Бориса I (852-889) і Сімеона (893-927). Війни з Візантією. Внутрішня криза і послаблення Болгарії при царі Петрі (927-970).

Богомільство та його місце серед інших еретичних вчень. Встановлення візантійського панування в Болгарії. Діяльність Константина-Кирилла Філософа і Мефодія. Болгарія і кирилло-мефодіївська спадщина.

Тема 4. Велика Моравія і її культурне значення

Чеські і словацькі землі в дофеодальний період. «Держава» Само. Словянські князівські центри в Микульчицях (Південна Моравія), в Нітрі (Словаччина). Перемога Моймирівської династії в 30-і роки IX ст. Виникнення держави «Велика Моравія». Економічний, соціальний і політичний устрій Великої Моравії. Взаємостосунки з сусідами. Християнізація Великої Моравії. Місія Кирила і Мефодія у Великій Моравії, їх просвітницька діяльність. Правління Святополка. Розпад територіальної цілісності Великоморавської держави. Включення Словаччини до складу Угорського королівства. Культурне значення Великої Моравії.

Тема 5. Хорватія в VII – першій половині XIV ст.

Перші історичні відомості про хорватів. Переселення хорватів на їх історичні батьківщину. Поява середньовічної народності. Франкська експансія в кінці VIII – початку IX ст. Повстання Людевіта Посавського. Початок правління спадкової династії Трпимировичів. Розквіт їх держави в другій половині IX – перші десятиліття X ст. Церковні собори у Спліті (925 р., 928 р.) Адміністративно-територіальна структура Хорватської держави. Правління Креси мира IV (1058-1074) і Звонимира (1075-1089). Походи угорських королів. Влада династії Арпадів в Хорватії. Унія 1102 р. Монголо-татарська навала в хорватські землі в XIII ст. Хорватія в кінці XIII ст. Хорватські землі під владою Венеції. Соціальна структура хорватського суспільства з VII–XIV ст. Формування станово-представницької монархії в XIII ст. Хорватія в системі міжнародних відносин (XII–XIV ст.)

Тема 6. Сербські землі в VII – середині XIV ст.

Сербські землі VII ст. Розселення слов'ян в сербських землях. Князівство Зети і Рашки. Виникнення сербської держави. Прийняття християнства. Суперництво між Візантією і Болгарією за сербські землі в IX ст. Вхід сербських земель до «Самулової держави» (середина X ст.) Анти візантійські повстання XI ст. Дуклянське королівство. Держава Неманичів (друга половина XII – перша половина XIV ст.) Піднесення Сербського королівства за часів Стефана Первовінчалного. Організація церкви. Сербія за часів правління Стефана Душана (1331–1355 рр.) Стефан Душан – політичний діяч, законодавець. Війни з Болгарією і Візантією. Становлення і розвиток державних інститутів. Соціально-економічний розвиток.

Тема 7. Чехія в період раннього середньовіччя X–XII ст.

Ранні слов'янські племена на території Чехії. Чеські і словацькі землі в давнину. Перші князі з династії Пржемысловців. Політика Болеслава I. Завершення об'єднання чеських земель під владою Пржемысловців. Формування держави Пржемысловців. Занепад Чеської держави в останній чверті XII ст. Соціально-економічний розвиток і адміністративний устрій Чеського королівства. Соціальна структура чеського суспільства в період становлення феодальних відносин.

Тема 8. Чеське королівство (друга половина XII–XIV ст.)

Період феодальної роздробленості в Чехії. Зміцнення Чеського королівства на рубежі XII–XIII ст. Взаємини чеських правителів з римською курією. Колонізація та її особливості в Чехії. Виникнення міст. Правління останніх Пржемысловців. Становище церкви в Чехії в першій половині XIV ст. Політична ситуація в Чехії в першій половині XIV ст. Боротьба за чеський престол. Прихід до влади династії Люксембургів. Розквіт Чеського королівства в часи правління Карла IV. Взаємини короля, шляхти, міст і церкви. Місце Чехії в Європі. Німецька колонізація і німецьке право в Чехії. Станова структура чеського суспільства. Станові привілеї в Чеському королівстві. Специфіка цехового ремесла в Чехії. Організація міських поселень і їх відносини з сеньйорами. Законник «Маєстас Кароліна». Розвиток літератури і літописання за часів Карла IV. Розвиток архітектури, образотворчого мистецтва. Культурна політика Карла IV. Заснування Празького університету.

Тема 9. Виникнення Давньопольської держави.

Еволюція господарства, соціальних відносин, піднесення і криза лужицької культури. Характеристика польських племен VI–IX ст. Господарство. Соціально-політична структура польських племен. Організація влади. Культура давньопольських племен. Язичницькі уявлення. Божества і культу. Матеріальна культура.

Походження польської династії П'ястів. Виникнення і розвиток Давньопольської держави. Генеза польської державності П'ястів. Мешко I. Прийняття християнства. Зовнішня політика за правління Мешка I та Болеслава I. Організація польської держави в X–XI ст. Основні віхи політичного розвитку. Криза польської державності 1030-х років. Економічні і соціальні відносини в X – початку XII ст.

Тема 10. Політична роздробленість та утворення єдиної польської держави.

Криза польської державності. Доба роздробленості. Населення і внутрішня колонізація. Сільське господарство. Ремесло і торгівля. Соціальна структура. Економічний розвиток в XIII–XV ст. Форми колонізації і перебудова аграрних відносин. Розвиток міст, торгівлі, гірничої справи. Соціальна структура суспільства. Духовенство. Селянство. Рицарство-шляхта. Формування станових привілеїв шляхти. Міщани. Німецька колонізація в Польщі XIII–XIV ст.

Основні віхи політичного розвитку Польщі XIII–XV ст. Об'єднавчі тенденції. Державний устрій Польщі. Формування єдиної станової держави в XIV–XV ст. Казимір III Великий (1333–1370). Реформи Казимира III Великого. Зовнішня політика Польщі наприкінці XIV– у XV ст. Відносини з Тевтонським орденом. Кревська унія. Грюнвальдська битва. Формування органів станового представництва. Станово-представницька монархія в XIV–XV ст. Польська культура XIII–XV ст.

Тема 11. Друге Болгарське царство (XII–XIV ст.)

Завоювання болгарських земель Візантією. Становище болгарських земель в умовах візантійського панування. Болгарські землі під владою Візантії. Повстання Федора і Асеня. Війни з Візантійською імперією за відновлення болгарської державності. Внутрішньополітична боротьба в Болгарії і відновлення державності. Розквіт Другого Болгарського царства за Івана Асеня II. Походи монголо-татар на Болгарію. Повстання Івайли. Доба феодалної роздробленості. Занепад Другого Болгарського царства. Завоювання турками-османами болгарських земель.

Змістовий модуль 2.

Тема 12. Завоювання турками-османами південнослов'янських народів (XIV–XVI ст.)

Початок османської експансії на Балканах. Політична обстановка на Балканах в період османських завоювань. Османські завоювання південнослов'янських народів, його етапи і наслідки. Битва на річці Мариці 1371 р. Завоювання турками-османами Другого Болгарського царства. Битва на Косовому полі 1389 р. Характер завойовницької політики османів. Визнання васальної залежності Сербією. Сербська деспотовина. Хрестовий похід 1443-1444 р. Поразка під Варною (1444). Османські завоювання другої половини XV ст. Битва при Мохачі 1526 р. і її політичні наслідки. Розділ хорватських земель. Завоювання Воеводини (середина XVI ст.). Завершення періоду османської експансії в Європі (кінець XVI ст.)

Тема 13. Слов'янські народи Південно-Східної і Центральної Європи під владою Османської імперії (кінець XIV-середина XVIII ст.)

Система влади і етнополітичний механізм османського панування. Наслідки османських завоювань для слов'янських народів. Панування мусульманської меншості над більшістю християнського населення на завойованих територіях. Організація системи управління на завойованих землях. Тимарна система землеволодіння. Правове становище підкорених народів. Дискримінація християнського населення. Ісламізація. Розвиток міст. Криза османської держави в XVII ст. Соціально-економічне становище південнослов'янських земель у складі Османської імперії. Форми визвольної боротьби слов'янських народів в європейських провінціях Османської імперії.

Тема 14. Болгарський народ під владою Османської імперії (XV–XVIII ст.)

Завоювання турками-османами Болгарії в XIV ст. Релігійно-політичний механізм османського панування. Соціально-економічне становище болгарських земель в XV–XVI ст. Релігійно-політичний механізм османського панування. Соціально-економічне становище болгарських земель в XV–XVI ст. Криза Османської держави і болгарські землі в XVII ст. Боротьба болгарського народу проти османської влади в XV–XVII ст. Становище болгарських земель у XVIII ст.

Тема 15. Соціально-економічний розвиток Чехії і Польщі в XVI–XVII ст.

Місто, ремесло, торгівля в чеських і польських землях. Місце фільварків в господарській системі. Стан селянських господарств Польщі і Чехії у XVI ст. Зміни в становищі селянства у зв'язку з переходом до фільварково-кріпосницької системи господарювання. Правові відносини між феодалом і селянином. Особливості аграрного розвитку Чехії. Політика Чеського королівства по відношенню до селянства. Політика Польського королівства по відношенню до селянства. Генеза фільваркової системи в Польщі. Велькостатек (фільварок) в Чехії в XVII ст. Розвиток чеської промисловості. Фільварково-кріпосницька система в Польщі і Чехії. Культура і побут польського і чеського села XVI–XVII ст. Історична роль фільваркової системи. Антифеодальна боротьба чеського і польського селянства в XVII ст.

Тема 16. Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ

Соціально-економічне і політичне становище чеських земель в другій половині XVIII ст. Становище міст. Процес першочергового накопичення капіталу. Розвиток промислового підприємництва. Особливості політичного статусу чеських земель у складі монархії Габсбургів. Національні відносини. Перші спроби реформ в монархії Габсбургів. 1740-1781 рр. Реорганізація органів управління. Реформи Марії Терезії (1740-1780). Криза панщинно-кріпосницької системи. Панщинний патент 1775 р. Розвиток мануфактур. Ремісниче виробництво, торгове і фінансове підприємництво. Реформи Йосипа II (1780-1790). Реформа церкви. Відміна особистої залежності селян. Аграрна реформа. Адміністративна, судова та воєнна реформа. Охорона здоров'я. Соціальне забезпечення.

Тема 17. Польща в другій половині XVIII ст. Поділи Речі Посполитої

Економічний занепад Речі Посполитої у XVIII ст. Соціально-економічний розвиток Речі Посполитої другої половини XVIII ст. Зміни в соціальній структурі польського суспільства в другій половині XVIII ст. Еволюція державного ладу Речі Посполитої в першій половині XVIII ст. Внутрішньо і зовнішньополітична криза Речі Посполитої у 20-х – 60-х роках XVIII ст. Створення реформаторського табору. Рух конфедератів в 60-ті роки XVIII ст. Державні реформи другої половини XVIII ст. Участь Анджея Заморського у розробці програми реформ. Діяльність Фамілії Чарторийський в другій половині XVIII ст. Діяльність Станіслава Сташиця і Гуго Коллонтая у проведенні державно-політичних реформ. Політика Станіслава Августа Понятовського. Російсько-пруське втручання у внутрішні справи Речі Посполитої. Чотирирічний сейм (1788-1792 рр.). Конституція 3 травня 1791 р. Хід повстання під проводом Тадеуша Костюшки. Причини падіння Речі Посполитої. Поділи Речі Посполитої та їх наслідки.

Тема 18. Центрально-Східна Європа кінця XVIII – перша половина XIX ст.

Народи західних окраїн Російської імперії. Польське питання і національний рух наприкінці XVIII – першої половини XIX ст. (від польських легіонів до визвольних повстань). Програма відбудови польської держави та невдачі у її реалізації. Варшавське князівство. Політика європейських держав в польському питанні. Рішення Віденського

конгресу. Створення Королівства Польського. Повстання 1830–1831 рр. Велика еміграція нові програми визволення. Зміни суспільної свідомості поляків у першій половині XIX ст. Розвиток капіталістичних стосунків у польських землях. Зміни в соціальній структурі. Вплив польського національного руху на народи Центрально-Східної Європи.

Державна і національна політика Габсбургів. Наслідки наполеонівських війн для Австрії. Посилення національних рухів. Польський національний рух та українське національне відродження. Повстання 1848 р. Політика Відня в період революційних подій. Чеське національне відродження. Ідея слов'янської єдності. Національний рух ліберали і радикали. Австророславизм. Початок індустріалізації в Чехії. Чехія і Словаччина під час революції 1848 р. Національне відродження в Хорватії. «Іллірійський рух». Словенське національне відродження. Будителі. Вплив «іллиризму». Сербський національний рух у Воєводині.

Османська імперія в першій половині XIX ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни. Політика європейських держав щодо Туреччини. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів. Національне відродження сербів. Перше і друге сербські повстання. Здобуття автономії. Розвиток Сербського князівства у 30–60-і роках XIX ст. Болгарське національне відродження. Формування національної свідомості. Гайдуцький рух. Боротьба за національну церкву. Радикальна і ліберальна течії болгарського визвольного руху.

Тема 19. Доба індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – початок XX ст.)

Від імперій до незалежних держав.

Політика Російської імперії на західних окраїнах. Реформи 60–70-х років XIX ст. Польський національний рух 50–60-х років XIX ст. Повстання 1863–1864 рр. Русифікація. Економічні та соціальні процеси в Королівстві Польському. Національні і соціальні рухи. Виникнення політичних партій. Революція 1905 р. Політична сфера польського суспільства напередодні Першої світової війни.

Внутрішній розвиток і зовнішня політика Габсбургів. Перебудова імперії, утворення дуалістичної монархії. Конституціоналізм. Реформи початку XX ст. Польсько-українські конфлікти в Галичині. Польські політичні партії. Розвиток чеського національного руху, національна партія та її течії. Чесько-німецькі суперечності. Чеські політичні партії та ін. програми на початку XX ст.

Внутрішньополітичне та міжнародне становище Османської імперії. Визвольні рухи балканських народів. Повстання 1876 р. в Болгарії. Російсько-турецька війна 1877 – 1878 рр. та її наслідки. Становлення болгарської держави. Політичні табори та суспільні рухи. Проголошення незалежності Болгарії. *Становлення держав на Балканах.* Сербське королівство наприкінці XIX – початку XX ст. Політична криза на Балканах. Балканські війни 1912 – 1913 рр.

3. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		лекції	семінари	консульт	самост. роб
1	2	3	4	5	6

Змістовий модуль 1.					
Тема 1. Вступ. Місце курсу історії Центральної та Південно-Східної Європи в системі історичної освіти.	4	2			2
Тема 2. Стародавні слов'яни. Проблеми слов'янського етногенезу	13	2	2	1	8
Тема 3. Утворення болгарської держави і народності (VII–XI ст.)	10	2	2		6
Тема 4. Велика Моравія і її культурне значення	8	2	2		4
Тема 5. Хорватія в VII – першій половині XIV ст.	8	2		1	5
Тема 6. Сербські землі в VII – середині XIV ст.	8	2		1	5
Тема 7. Чехія в період раннього середньовіччя X–XII ст.	7	2			5
Тема 8. Чеське королівство (друга половина XII–XIV ст.)	7	2	4	1	
Тема 9. Виникнення Давньопольської держави.	8	2		1	5
Тема 10. Політична роздробленість та утворення єдиної польської держави.	8	2		1	5
Тема 11. Друге Болгарське царство (XII–XIV ст.)		2			
Разом за змістовим модулем 1	74	22	10	6	45
Змістовий модуль 2.					
Тема 12. Завоювання турками-османами південнослов'янських народів (XIV–XVI ст.)	8	2		1	5
Тема 13. Слов'янські народи Південно-Східної і Центральної Європи під владою Османської імперії (кінець XIV–середина XVIII ст.)	9	2	2		5

Тема 14. Болгарський народ під владою Османської імперії (XV–XVIII ст.)	9	2	2	1	4
Тема 15. Соціально-економічний розвиток Чехії і Польщі в XVI–XVII ст.	6	2			4
Тема 16. Чехія у складі монархії Габсбургів. Перші спроби реформ	9	2		1	2
Тема 17. Польща в другій половині XVIII ст. Поділи Речі Посполитої	9	2	4	1	8
Тема 18. Центрально-Східна Європа кінця XVIII – перша половина XIX ст.	9	2	2		4
Тема 19. Доба індустріалізації, соціальних і національних рухів (друга половина XIX – початок XX ст.)	17	2	2		3
Разом за змістовим модулем 2	76	16	12	4	27
Усього годин	150	38	22	10	80

4. Теми практичних семінарських занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Тема 2. Античні джерела про народи Центральної і Південно-Східної Європи (VI ст. до н.е. – IV ст. н.е.) 1. Характеристика історичних джерел. 2. Історія розселення в Центральній і Південно-Східній Європі фракійців, кіммерійців, кельтів, скіфів, слов'ян та ін. племен. 3. Спосіб життя, господарство і суспільний лад ранніх народів.	2
2.	Тема 3. Південні слов'яни і Візантія (IX-XI ст.) 1. Слов'янська колонізація на Балканах. Утворення болгарської держави та її відносини з Візантією. 2. Болгарія за часів Бориса I. Прийняття християнства. 3. Богомільський рух. 4. Послаблення і занепад Болгарії. Підкорення її Візантією.	2
3.	Тема 4. Кирило і Мефодій. Значення їх діяльності в розвитку слов'янської культури	2

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Місіонерська діяльність «солунських братів». 2. Просвітницька справа Кирила і Мефодія. 3. Історична спадщина Кирила і Мефодія. 	
4.	<p>Тема 8. Внутрішня і зовнішня політика Карла IV.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чехія в період правління Карла IV. 2. Взаємовідносини короля, шляхти, міст і церкви. 3. Культурна політика Карла IV. Заснування Празького університету. 	2
5.	<p>Тема 8. Гуситський рух в Чехії в XV ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії в другій половині XIV- XV ст. Опозиція проти католицької церкви і німецького засилля. 2. Два напрями гуситського руху. 3. Історичні передумови, причини і хід гуситських війн. 4. Історичне значення та наслідки гуситських війн. 	4
6.	<p>Тема 10. Економічний розвиток Польщі в XIII – XV ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Форми колонізації і перебудова аграрних відносин. 2. Становище міст, торгівлі, гірничої справи. 3. Соціальна структура польського суспільства. 4. Формування станових привілеїв шляхти. 	2
7.	<p>Тема 15. Народні рухи в Центральній і Південно-Східній Європі (XVI – XVII ст.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості боротьби південнослов'янських народів проти османського завоювання. 2. Боротьба болгар проти османської влади в XV–XVII ст. 3. Народні рухи в Польщі і Чехії в XVI–XVII ст. 	2
8.	<p>Тема 15. Діячі польського і чеського Відродження</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика доби Відродження. 2. Видатні діячі польського Відродження. 3. Великі відкриття Миколи Коперника. 4. Чеські гуманісти. 	2
9.	<p>Тема 18. Економіка і соціальна структура польських земель в другій половині XVII–XVIII ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Причини економічної кризи другої половини XVII – початку XVIII ст. 2. Сільське господарство. 3. Криза міст, ремісничого виробництва, фінансів і торгівлі. Господарська стабілізація XVIII ст. 4. Селянство, міщани, шляхта і магнатерія. Соціальні конфлікти. 	2
10.	<p>Тема 8. Османська імперія в першій половині XIX ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни. 2. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів. 3. Національне відродження сербів. 4. Болгарське національне відродження. 	2

	Разом	22

5. Самостійна робота

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Роль кельтських, фракійських та германських племен у розвитку регіону. Порівняйте відомості античних і візантійських авторів про ранніх слов'ян.	5
2.	Етногенез германських і слов'янських етносів. Союзи германських і гуннських племен. Рухи германських племен.	5
3.	В чому полягає своєрідність державотворення у в Центрально-Східній Європі.	10
4.	Візантія і слов'яни. Християнізація слов'ян. Народи Центрально-Східної Європи на зламі I та II тис.	10
5.	Зовнішньополітичні чинники розвитку регіону: німецька експансія на схід, монгольські татари, турецькі завоювання.	10
6.	Османська імперія та її експансія у Європу в XIV – XV ст.	10
7.	Річ Посполита у XVI – XVIII ст. як багатонаціональна держава.	10
8.	Утворення багатонаціональної монархії Габсбургів і включення до її складу Чеського та Угорського королівства.	10
9.	«Східна криза» і війни на Балканах. Утворення нових національних держав.	10
	Разом	80

6. Індивідуальні науково-дослідні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання виконується у формі реферату за обраною студентом темою та складеним відповідно до кожної теми планом (список тем подається нижче). Для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання необхідно опрацювати відповідну наукову літературу по темі реферату. Ознайомитися з життєвим і творчим шляхом видатного філософа, мислителя, громадського, суспільного діяча. Реферат має бути написаний за загальними вимогами. Обов'язковими серед яких є: обґрунтування теми, наявність відповідної структури (вступ, виклад матеріалу, список використаних джерел і літератури), порівняльний аналіз поглядів того чи іншого мислителя з попередніми досягненнями у відповідній галузі суспільної думки, власні висновки і узагальнення на основі викладеного матеріалу.

Форма звітності – письмова. Об’єм реферату має бути не менше 20 сторінок. Повнота висвітлення обраної теми визначатиме оцінку (максимально 10 балів).

7. Методи навчання

Методи усного, письмового контролю та самоконтролю. Словесні (розповідь-пояснення, бесіда, проблемна лекція), наочні (ілюстрація, демонстрація) та практичні (вправи, практична робота, реферати тощо).

Методи інтерактивного навчання – колективні дискусії, навчально-ділові ігри. Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові методи. Позааудиторна діяльність.

8. Форма підсумкового контролю успішності навчання: *екзамен*

9. Методи та засоби діагностики успішності навчання

З метою діагностики успішності студентів використовуються:

- усне опитування на семінарських заняттях;
- тематичні письмові самостійні роботи;
- письмові контрольні роботи;
- виконання тестових завдань;
- виконання індивідуальних завдань;
- співбесіди на консультаціях
- залік як підсумковий засіб діагностики успішності.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
2. виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів);
3. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Поточний контроль (мах = 40 балів)			Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	

15	15				
<p>12 балів - за основні виступи на семінарських заняттях (обраховується середньоарифметичий бал);</p> <p>3 бали - за активну та систематичну роботу на семінарських заняттях (доповнення, повідомлення, реферати, рецензування відповідей, участь у дискусії і т.п.); обраховується середньоарифметичий бал.</p>	<p>12 балів - за основні виступи на семінарських заняттях (обраховується середньоарифметичий бал);</p> <p>3 бали - за активну та систематичну роботу на семінарських заняттях (доповнення, повідомлення, реферати, рецензування відповідей, участь у дискусії і т.п.); обраховується середньоарифметичий бал.</p>	10	30	30	100

Оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях за 12 бальною шкалою:

- 1–3 бали – незадовільна відповідь з конспектом або ксерокопіями;
- 4–6 балів – неповна відповідь на поставлене питання з конспектом без самостійного володіння матеріалом;
- 7–9 балів – повна відповідь, студент лише частково користується конспектом;
- 10–12 балів – самостійна, повна відповідь без використання конспекту, виявлене вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити висновки та узагальнення.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C	Добре	
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E	Задовільно	

1 – 59	Фх	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)
--------	----	--------------	--

11.

Питання для контролю

1. Які етноси належать до стародавніх слов'ян ?
2. Назвіть племена, що відносяться до східної, західної і південної групи слов'ян.
3. Охарактеризуйте писемні джерела з історії ранніх слов'ян.
4. Назвіть античних авторів перших віків нової ери.
5. Порівняйте відомості античних і візантійських авторів про ранніх слов'ян.
6. Чи існувало в слов'янському середовищі рабство ?
7. Виділіть спірні питання проблеми походження південних слов'ян.
8. Опишіть історію походів слов'ян на Візантійську імперію.
9. Охарактеризуйте особливості етногенезу у південних слов'ян.
10. Як відбувалось виникнення перших державних об'єднань у південних слов'ян ?
11. В чому полягає своєрідність державотворення у західних слов'ян?
12. Назвіть дискусійні проблеми з історії формування болгарської держави.
13. Охарактеризуйте політику Візантії до слов'ян, котрі заселяли провінції імперії.
14. Хто такі протоболгари ? (Їх походження).
15. Назвіть основні військово-політичні об'єднання протоболгар.
16. Коли протоболгари перейшли до осілості ?
17. Охарактеризуйте духовне життя протоболгарського населення.
18. Коли і як виникло Перше Болгарське царство ?
19. Перелічіть перших протоболгарських правителів (ханів).
20. Чому хана Крума вважають видатним діячем Першого Болгарського царства
21. Розкрийте сутність реформ Крума-Омуртага.
22. Назвіть основні писемні джерела з історії виникнення централізованої монархії в Болгарії.
23. Охарактеризуйте соціально-економічне становище Першого Болгарського царства в другій половині X ст.
24. Назвіть основні періоди в історії Болгарії з кінця VII – до початку XI ст.
25. Німецька колонізація і німецьке право в Чехії.
26. Станова структура чеського суспільства.
27. Станові привілеї в Чеському королівстві.
28. Специфіка цехового ремесла в Чехії.
29. Організація міських поселень і їх відносини з сеньйорами.
30. Законник «Маєстас Кароліна».
31. Розвиток літератури і літописання за часів Карла IV.
32. Розвиток архітектури, образотворчого мистецтва.
33. Охарактеризуйте особливості економічного і політичного розвитку Чехії в кінці XIV ст.
34. Назвіть причини загострення соціальних і національних суперечностей в Чехії в другій половині XIV- початку XV ст.
35. Якою була соціальна структура чеського суспільства напередодні гуситського руху ?
36. Чому перша європейська революція доби Середньовіччя відбулася в Німецькій імперії, а не в Англії, Франції, чи Іспанії?

37. Порівняйте гуситські події з англійським повстанням 1215 і 1265 років. Чому ті завершилися швидко, а гуситський рух так затягнувся ?
38. Хто був Ян Гус за своїми поглядами і програмою: революціонер, реформатор, консерватор ? В чому полягає різниця між цими трьома видами політиків ?
39. Кого з діячів чеського руху можна назвати революціонером, реформатором, консерватором, реакціонером і чому ?
40. Поясніть як сталося, що в керівництві Празького університету в 1400 р. більшість склали німці ?
41. В яких країнах Європи на початку XV століття вже були університети ?
42. Які предмети вивчалися в Празькому університеті в XV ст.? Які предмети викладав Ян Гус ?
43. Яка нова військова тактика з'явилася в Європі завдячуючи гуситам?
44. Чому гусити, що мали військову перевагу не завоювали всю Європу ?
45. Як би розвивався гуситський рух далі, якби таборити перемогли в битві при Липанах ?
46. Чи міг король Чехії Вацлав IV зупинити рух в 1400 роках, впровадивши реформи ? Запропонуйте проект таких реформ.
47. Чому гусити-проповідники не мали успіху в інших країнах Європи, наприклад в Польщі ?
48. Чому папа римський не погоджувався визнати мінімальні вимоги чашників ? В чому вони полягали ?
49. Чому на соборі в Констанці священники спалили Гуса ? невже вони не розуміли, що це приведе до заколоту в Чехії ?
50. Чому Ян Гус поїхав на суд в Констанц, а не залишився в Празі на чолі своєї партії ?
51. Яке право на чеський трон мав імператор Сигізмунд ? Чому в Чехії не хотіли бачити його своїм королем ?
52. Перелічіть знаменитих сучасників Яна Жижки.
53. Які види колонізацій в XIII-XIV ст. в Польщі Ви знаєте ?
54. Розкрийте сутність і наслідки німецької колонізації в Польщі.
55. Перелічіть польські міста, організовані на німецькому праві.
56. Розкрийте причини відновлення Польської держави.
57. Охарактеризуйте процес формування єдиної станової держави в XIV-XV ст.
58. Як відбувалось формування органів станового представництва ?
59. Якою була зовнішня політика Польщі наприкінці XIV-XV ст. ?
60. Охарактеризуйте становище в країнах Південно-Східної Європи до османського завоювання.
61. Наведіть приклади вмілого використання завойовниками протиріч між династіями в південнослов'янських країнах.
62. Покажіть головні підсумки і особливості народних рухів в XVI - середині XVII ст.
63. Чи мав місце взаємозв'язок народних виступів із загальною військово-політичною і внутрішньополітичною обстановкою в країнах балканського регіону ?
64. Перелічіть війни християнських коаліцій проти Османської імперії.
65. Як змінилося становище чеських земель у складі монархії Габсбургів ?
66. Охарактеризуйте становище західних українських, білоруських і литовських земель у складі Речі Посполитої.
67. Перелічіть території, що відійшли до Росії, Пруссії та Австрії в результаті поділів Речі Посполитої.
68. В чому полягає значення Чотирирічного сейму ?
69. Чому Конституція 3 травня 1791 р. вважається документом величезної політичної ваги ?
70. Розкрийте причини поразки національно-визвольного повстання під проводом Тадеуша Костюшки ?

12.

Список джерел та літератури

1. «Великая хроника» о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв.- М., 1988.
2. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. – М.: Наука, 1961.
3. Гельмольд. Славянская хроника. – М., 1963.
4. Гуситское движение в освещении современников. Источники и материалы для практических занятий. Сост. Л. П. Лаптева. — М.: Изд-во МГУ, 1992.
5. Иордан. О происхождении и деянии готв. – М.: Наука, 1960. – С.34–35, 119–221, 246–248.
6. Источниковедение истории южных и западных славян (феодалный период) / Отв. Редактор Л. П. Лаптева. – М. Изд-во МГУ, 1999
7. Константин Багрянородный. Об управлении империей /Текст, перевод, ком. под ред. Г. Г.Литаврина, А. П. Новосельцева. – М., 1991. С.163.
8. Лаврентий из Бржезовой. Гуситская хроника. – М., 1962.
9. Маврикий. Тактика и стратегия. – СПб, 1903.
10. Меховский М. Трактат о двух Сарматиях. – М.-Л, 1963.
11. Феофилакт Симокатта. История. – М.: Наука, 1957.
12. Фома Сплитский. История Архиепископов Салоны и Сплита / Вступ. Статья, перевод, коментарій О. А. Акимовой. – М., 1997.

* * *

1. Акимова О. А. Формирование хорватской раннефеодальной государственности. //Раннефеодальные государства на Балканах VI–XII вв. – М., 1985.
2. Ангелов Д. Богомилство в Болгарии. – М., 1954.
3. Австро-Венгрия: интернациональные процессы и национальная специфика. – М., 1997.
4. Балух В. О. Фільваркове господарство Польщі в XVI–XVII ст. – Чернівці, 1999.
5. Барг М. А. Место XVII века в истории Европы // Вопросы истории. – 1985. – №3.
6. Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. – М., 1980.
7. Бернштейн Р. Б. Константин-Философ и Мефодій. – М., 1984.
8. Боброва С. П. Вопросы социально-экономической истории средневековой Болгарии. // Советское славяноведение. – 1980. – № 5. – С.64–73.
9. Бром лей Ю. В. Становление феодализма в Хорватии. – М., 1964.
10. Буданова В. П. Варварський мир епохи Великого переселення народів. – М., 2000.
11. Буданова В. П., Горский А. А., Ермолова Е. И. Великое переселение народов. Этнополитические и социальные аспекты. – М., 1999.
12. Ванечек В. История государства и права Чехословакии. – М., 1981
13. Великая Моравия. Ее историческое и культурное значение. – М., 1985.
14. Васильев А. А. История Византийской империи: от начала Крестовых походов до падения Константинополя. – Санкт-Петербург, 1998.
15. Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики. – Санкт-Петербург, 1999.

16. Горина Л. В. Социально-экономические отношения во Втором Болгарском царстве. – М., 1972.
17. Грачев В. П. Сербская государственность в X–XIV вв. – М., 1992.
18. Грацианский В. П. Деятельность Константина и Мефодия в Великоморавском княжестве. // Вопросы истории. – 1945. – №1.
19. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. / Пер. з англ. – К., 2000.
20. Дейвіс Н. Європа. Історія. – К., 2000.
21. Дмитриев М. В. Православие и реформация: реформационное движение в восточнославянских землях Речи Посполитой во второй половине X VI в. – М., 1990.
22. Державин Н. С. История Болгарии. В IV т. Т.4. Национально-освободительные движения в Болгарии (от конца XV до 1877 г.) – М. – Л., 1948.
23. Дмитриев К. Болгария. – М., 2002.
24. Достян И. С. Отношения между Россией, Османской империей и странами Центральной и Юго-Восточной Европы // История СССР. – 1985. – №6. – С.158– 163.
25. Журавский В. Дар Кирилла и Мефодия. // Эхо планеты. – 1992. – №19– 20.
26. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002.
27. Зуева Н. В. Сто лет освобождения балканских народов от османского ига // Новая и новейшая история. – 1980. – №8.
28. Ивонин Ю. Е. Западная Европа и Османская империя во второй половине XV– XVI вв. // Вопросы истории. – 1981. – №4.
29. История Византии. Т. 1–3. – М., 1967.
30. История Болгарии. – М., 2002.
31. История Болгарии: В 2 т. – М., 1954. Т.1.
32. История Европы. Т.3. От средневековья к новому времени (конец XV – первая половина XVII в.) – М., 1993.
33. История и культура Болгарии: К 1300-летию образования Болгарского государства. – М., 1981.
34. История Югославии. В 2 т. Т.1. – М., 1963.
35. История южных и западных славян. Курс лекций. – М., 1979.
36. История южных и западных славян: В 2 т. Т.1. Средние века и Новое время: Учебник / под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. – 2-е издание. – М., 2001.
37. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) Курс лекцій: Навч. Посібник /В. І.Яровий, П. М.Рудяков, В. П.Шумило та ін. – К., 2001.
38. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба. 1300– 1600.– К., 1998.
39. Каждан А. П. Византийская культура X – XII века. – Санкт-Петербург, 1997.
40. Каждан А. П., Литаврин Г. Г. Очерки истории Византии и южных славян. Издание второе, исправленное. – СПб, 1998.
41. Кенигсбергер Г. Средневековая Европа. 400–1500 / Пер. с англ.. – М., 2001.
42. Королюк В. Д. Древнепольское государство. – М., 1957.
43. Королюк В. Д. Славяне и восточные романцы в эпоху раннего средневековья. Политическая и этническая история. – М., 1985.
44. Коротка історія Угорщини. – Ніредьгаза, 1997.
45. Костюшко И. И. Аграрные реформы в Австрии, Пруссии и России в период перехода от феодализма к капитализму. Сравнительный очерк. – М., 1994.
46. Косев Л. Краткая история Болгарии. – София, 1963.
47. Красавина С. К. Проблемы истории завоевания Балкан османами // Вопросы истории. – 1975. – №12. – С.184-186.
48. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. – М.: Наука, 1987.
49. Краткая история Венгрии: с древнейших времен до наших дней. – М.: Наука, 1991.
50. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. – М.: Наука, 1993.

51. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. – М.: Наука, 1988.
52. Крикун М. Административно-территориальный устро́й Правобережной Украины в XV-XVIII ст. Кордони воєводств у світлі джерел. – К., 1993.
53. Кутшеба С. Очерк истории государственного и общественного строя Польши. / История Польши. – М., 2002.
54. Лаптева Л. П. Гуситское движение в Чехии XV в. Учебно-методическое пособие. – М., Изд-во МГУ, 1990.
55. Лаптева Л. П. История Чехии периода феодализма (V век – 1848 г.). Учебное пособие. – М. Изд-во МГУ, 1993.
56. Лаптева Л. П. Письменные источники по истории Чехии периода феодализма (до 1848 г.). – М. Изд-во МГУ, 1985.
57. Лещиловская И. И. Иллиризм. К истории хорватского национального Возрождения. – М., 1968.
58. Ливанцев К. Е. Сословно-представительная монархия в Польше, ее сущность и особенности (вторая половина XIV – конец XV в.). – Л.: Наука, 1968.
59. Макова Е. С. История южных и западных славян. Период феодализма (VI- середина X в.). Учебно-методическое пособие. – М., 1987.
60. Мельников Г. П. Этническое самосознание Чехов и национальные проблемы в Чехии в гуситскую эпоху (конец XIV века – 1471 год) // Этническое самосознание славян в XV столетии. – М., 1995.
61. Мыльников А. С. Культура чешского Возрождения. – М.: Наука, 1982.
62. Михайлов Э. Восточные и южные славяне до IX века. // Советское славяноведение. – 1987, № 2.
63. Москаленко А. Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. Хорваты и сербы. – М., 1978.
64. Муртузалиев С. И. Из истории болгарского народа под османским господством. Константинопольская патриархия в системе османского управления (XV-XVII вв.) // Советское славяноведение. – 1982. – №3. – С.35– 42.
65. Наумов Е. П. Османское господство в Центральной и Юго-Восточной Европе в XVI-XVII вв. // Советское славяноведение. – 1980. – №4. – С.114– 118.
66. Наумов Е. П. Становление и развитие сербской раннефеодальной государственности. // Раннефеодальные государства на Балканах VI-XII вв. – М., 1985.
67. Николаев В. Д. К истории болгаро-русских отношений в начале 40-х годов X века // Советское славяноведение. – 1982. – № 6.
68. Овсяный Н. П. Болгария. – М., 2002.
69. Огієнко І. Костянтин і Мефодій. Їх життя та діяльність. Історично-літературна монографія. – Вінніпег, 1970.
70. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV– XVI вв. – М.: Наука, 1984.
71. Османская империя: система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы: Сб. статей. – М.: Наука, 1986.
72. Очерки истории культуры славян. – М.: Наука, 1996.
73. Петросян Ю. А. Османская империя: могущество и гибель. – М.: Наука, 1990.
74. Петрухин В. Я., Раевский. Очерки истории народов России. – М., 1998. – 384 с. (Гл. VII. Проблема происхождения славян и начало славянской истории).
75. Погодин А. Л. История Болгарии. – М.: Наука, 2002.
76. Польшанский Д. И. Культурное своеобразие средневековой Болгарии в контексте византийско-славянской общности IX-XV веков. – Иваново, 2000.
77. Польшанский Д. И., Ангелов Д. А. Человек болгарского средневековья. Мировоззрение, идеология, склад ума. // Вопросы истории. – 1987. – №3.

78. Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. – М.: Наука, 1988.
79. Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. – М.: Наука, 1988.
80. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья. – М.: Наука, 1982.
81. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. – М., 1989.
82. Ракова С., Матанов Х. Процессы государственного развития у хорватов и сербов в IX–XII вв. //Раннефеодальные государства и народности. – М., 1991.
83. Раннефеодальные государства и народности. Южные и западные славяне. VI– XII вв. – М.: Наука, 1991.
84. Раннефеодальные государства на Балканах VI– XII вв. – М.: Наука, 1985.
85. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. – К., 1997.
86. Седов В.В. Славяне в древности. – М. Наука, 1994.
87. Седов В.В. Славяне в раннее Средневековье. – М., 1995.
88. Сказания о начале славянской письменности. – М., 1981.
89. Славянская мифология. Энциклопедический словарь. – М. Наука, 1995.
90. Славянские древности. Очерки по истории культуры славянских народов. – М.: Наука, 1997.
91. Слов'янські апостоли. // Вечірній Київ. – 1994. – 7 червня.
92. Сто великих битв. – М., 2002.
93. Флоря Б. Н. Сказания о начале славянской письменности. – СПб, 2000.
94. Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Исторические и историко-культурные аспекты. – М., 1981.
95. Фрейдзон В. И. Исторические корни и сущность югославизма // Новая и новейшая история. – 1997. – №7.
96. Фрейдзон В. И. История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.) – СПб, 2001.
97. Фрейдзон В. И. О хорватской историографии 1950-1980-х годов по национальной идеологии // Славяноведение. – 1999. – №5.
98. Фрейдзон В.И. Сербы и хорваты (исторические корни конфликта) // Этнографическое обозрение. – 1993.- №1.
99. Фрейдзон В.И. Формирование и развитие болгарского раннефеодального государства (конец VII- начало XI вв.). – В кн.: Раннефеодальные государства на Балканах. VI– XII вв. – М.: Наука, 1985.
100. Фрейдзон В. И., Достян И.С. Основные проблемы формирования национальных государств в Юго-Восточной Европе //Советское славяноведение. – 1987. – № 1.
101. Хрестоматия по истории южных и западных славян. В 3 т. Т.1. Эпоха феодализма /Отв. ред. М. М.Фрейденберг. – Минск, 1987. – 272 с.
102. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К., 1998. – 504 с.
103. Хрестоматія для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України. – Харків, 2000.
104. Центральна і Східна Європа в XV– XVIII століттях: Питання соціально-економічної та політичної історії. До 100-річчя від дня народження проф. Дмитра Похилевича / За ред. Л. Зашкільняка та М. Крикуна. – Львів, 1998.
105. Чичуров И. С. Византийские исторические сочинения. – М., 1981.
106. Чорній В. П., Чорній А. В. Історія південних і західних слов'ян. – Рівне, 2000.
107. Шавли Йожко Венети: наши давние предки. Пер. со словен. Ж. Гилевой. – М., 2003.